

Nr 199.

Ankom till riksdagens kansli den 31 maj 1940 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

I en den 12 april 1940 dagtecknad proposition, nr 234, har Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, framlagt förslag angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm m. m.

I förevarande sammanhang har utskottet behandlat följande motioner, nämligen

dels en inom första kammaren av herr *C. Lindhagen* väckt motion, nr 208, däri hemställts, att riksdagen ville besluta, att — i bidan på lugnare överväganden, rimligare tider och respektfullare hänsyn till de andliga värdena — förevarande proposition icke kan under nuvarande förhållanden bifallas;

dels två likalydande motioner väckta den ena, nr 209, inom första kammaren av herr *G. Tamm* och den andra, nr 265, inom andra kammaren av herr *A. Törnkvist*, i vilka hemställts, att riksdagen i anledning av innehållet i proposition 234 och därvid fogade 1939 års markkommissions betänkande ville, i anslutning till vad 1939 års statsrevisorer enligt motionerna uttalat, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om påskyndande av stadsplanläggningen av de delar av Ladugårdsgärdet, vilka avses i Kungl. Maj:ts i motionerna omnämnda beslut 1933, ävensom att därvid hinder ej må möta i planer på skelettplan, friläggning eller avsättande av mark för allmänna byggnader utav viss del av Ladugårdsgärdet;

dels ock en inom andra kammaren av herr *T. Henriksson* väckt motion, nr 266, däri hemställts, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 234 måtte uttala, att frågan om Tegelbackens estetiska och trafiktekniska utformning och möjligheterna för gatutrafikens ledande under järnvägen underkastas förnyad prövning innan Kungl. Maj:t för kronans räkning fattar definitivt beslut i ärendet.

Den 21 november 1938 träffades avtal mellan järnvägsstyrelsen för Kungl. Maj:t och kronan, å ena sidan, samt Stockholms stad, företrädd av 1934 års bangårdsdelegerade, å andra sidan, rörande Tegelbackens reglering, nya trafikförbindelser mellan Norrmalm och Södermalm m. m. Med hänsyn till de från

de hörda myndigheterna framförda erinringarna ansåg sig departementschefen icke böra förorda, att förslaget framlades för riksdagen. Med hänsyn till att den i avtalet stadgade tiden, inom vilken avtalet för att vinna giltighet skulle av parterna godkännas, förflutit, är avtalet numera förfallet.

Närmast med utgångspunkt från 1938 års avtal framställde stadskollegiet i Stockholm i skrivelse till statsministern den 23 februari 1939, vilken skrivelse överlämnades till kommunikationsdepartementet för handläggning, vissa förslag angående förhandlingar rörande i nyssnämnda avtal omförmälda jämte vissa andra därmed sammanhängande frågor. Vid anmälan av ärendet i statsrådet den 31 mars 1939 anförde departementschefen, att med hänsyn till önskvärdheten av att bringa de berörda frågorna till en tillfredsställande lösning det från stadens sida framställda förslaget angående fortsatta förhandlingar syntes böra biträdas. Han förordade sålunda, att staten medverkade vid tillsättande av en kommission, bestående av representanter för staten och Stockholms stad, med uppgift att undersöka möjligheterna att bringa de berörda frågorna till en lösning.

I enlighet med departementschefens hemställan utsåg Kungl. Maj:t till ordförande i kommissionen överståthållaren T. Nothin samt till representanter för staten generaldirektören H. Leo och riksgäldsfullmäktigen A. Råstock. Enligt beslut av Stockholms stadskollegium den 9 mars 1939 hade till stadens delegerade vid förhandlingarna utsetts stadsfullmäktiges ordförande redaktören F. Ström och förste vice ordförande överdirektören V. Hernlund.

Med skrivelse den 16 mars 1940 har därefter kommissionen, som antagit benämningen *1939 års markkommission* avgivit betänkande angående uppgörelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm m. m. (statens off. utredn. 1940: 6). Vid betänkandet finnes fogat ett förslag till avtal mellan kronan och staden.

Det framlagda förslaget innebär i huvudsak följande:

Problemet om Tegelbackens reglering löses genom att den öst-västliga gatuleden föres över järnvägen. Förslaget avser att åstadkomma en definitiv utformning av platsen. Riksgäldsfullmäktigen Råstock anser däremot en underfartslösning vara att föredraga. Staden erhåller av kronan erforderlig mark för tegelbacksregleringen samt å Riddarholmen och angränsande stadsdelar mark även för framdragande av nord-sydliga trafikleder, däribland förortsbanan. Detta nödvändiggör, att järnvägslinjen i behövlig utsträckning flyttas åt väster. Stadens behov av mark för vidgning av de centralbangårdsområdet angränsande trafiklederna tillgodoses. Vidare lämnar kronan mark för breddning av Hamngatan och Arsenalsgatan utmed Kungsträdgården. Bland andra betydelsefullare markförvärv för stadens räkning märkes övertagande av Karolinska institutets område invid Stadshuset även som ett ganska betydande område invid Atlasområdet. Vidare tillförsäkras staden nyttjanderätt under 50 år till Kungsträdgården och Humlegården, vilka emellertid kvarbliva i kronans ägo.

Kronan erhåller bland annat stora markområden väster om nuvarande

centralbangårdsområdet (cirka 28,800 kvm.). Härigenom tillgodoses behovet av mark för uppförande av nytt bangårdspostkontor och nytt ilgodsmagasin. Särskilt för bangårdspostens del har en snar lösning av lokalfrågan visat sig vara ofrånkomlig. Bland andra viktigare markförvärv för kronans räkning, som omfattas av förslaget, märkes övertagandet av en del fastigheter i kanslihusets omedelbara närhet. Vidare överlåter staden samtliga sina fastigheter å Riddarholmen till kronan. Härigenom tillgodoses ett gammalt önskemål att i görligaste mån samla all mark å Riddarholmen i kronans hand. Kronan, som genom transaktionen blir ägare till hela Riddarholmen med undantag för det Norstedtska komplexet, får härigenom möjlighet att utnyttja marken på lämpligare sätt för sina byggnadsändamål. Slutligen förvärvar kronan två fastigheter vid Lästmakargatan, vilka telegrafverket behöver för utvidgning av sina där belägna stationsanläggningar.

De av kommissionen förordade marktransaktionerna ha ansetts väga så jämnt mot varandra, att de, oaktat de i uppgörelsen ingående värdena uppgå till avsevärda belopp, allenast föranleda utgivandet av en mellangift av omkring 150,000 kronor, att utbetalas av staden till kronan.

Departementschefen har i ärendet anfört bland annat följande:

Även om den träffade uppgörelsen i första hand torde få anses tillgodose intressen, som äro av särskild aktualitet för staden, medför uppgörelsen också för kronans vidkommande påtagliga fördelar. Kronan erhåller sålunda erforderlig mark för uppförande av nytt bangårdspostkontor och nytt ilgodsmagasin. Särskilt för bangårdspostens del har en snar lösning av lokalfrågan visat sig vara önskvärd. Bland andra viktigare markförvärv för kronans räkning, som omfattas av förslaget, märkes övertagandet av en del fastigheter i kanslihusets omedelbara närhet. Vidare överlåter staden sina samtliga fastigheter å Riddarholmen till kronan. Härigenom tillgodoses ett gammalt önskemål att i görligaste mån samla all mark å Riddarholmen i kronans hand. Slutligen förvärvar kronan ett par fastigheter vid Lästmakargatan, vilka telegrafverket behöver för utvidgning av sina där belägna stationsanläggningar.

Det slutresultat, som uppgörelsen innefattar och vilket parternas representanter å ömse håll funnit riktigt och ansett sig vilja tillstyrka, har, såsom torde framgå av betänkandet, framkommit under en önskan att åvägbringa samförstånd mellan kronan och staden i deras ekonomiska mellanhavanden. Karaktären av samförståndslösning präglar avtalsförslaget särskilt starkt i vad därigenom uppgörelse träffats rörande äganderätten till vissa mellan parterna tvistiga områden, såsom gatumark, vattenområden och utfyllnader. Det kan möjligen ifrågasättas, huruvida icke markkommissionen, särskilt vad beträffar Riddarholmen, låtit områden, till vilka statens äganderätt skulle kunna styrkas, ingå i uppgörelsen såsom tvistiga, men ställning till denna fråga torde svårligen kunna tagas utan att ytterligare undersökningar och utredningar verkställas. Spörsmålet om äganderätten till de tvistiga områdena skulle visserligen, såsom markkommissionen uttalat, kunna hänskjutas till domstols prövning, utan att en sådan åtgärd skulle behöva utgöra hinder för eller fördröja genomförandet av den i avtalet förordade trafikregleringen. Med hänsyn till de skäl, som kunna tala mot ett dylikt förfarande, synes mig emellertid en förlikningsmässig överenskommelse mellan parterna rörande de tvistiga områdena vara att föredraga. Någon fara för att överenskommelsen skall erhålla prejudicerande betydelse

i fråga om kronans eller stadens äganderättsanspråk rörande områden, som icke omfattas av nu förevarande uppgörelse, kan knappast anses föreligga. I avtalsförslaget § 48 har för övrigt till förhindrande härav särskilt uttalats, att avtalet icke är prejudicerande för andra äganderättsanspråk.

Stadsfullmäktige hava den 20 maj 1940 godkänt avtalsförslaget, varvid stadskollegiet bemyndigats vidtaga erforderliga jämkningar. I princip har också godkänts det av markkommissionen framlagda förslaget till Tegelbackens reglering och nya trafikförbindelser mellan Södermalm och Norrmalm.

Utskottet.

Själva utgångspunkten för de inom markkommissionen genomförda förhandlingarna har varit behovet av en nyordning av trafikförhållandena vid *Tegelbacken*. Härutinnan har nu uppgörelse nåtts i princip. I avseende å själva den tekniska planläggningen av den blivande trafik Korsningen har markkommissionen föreslagit att den blivande nya gatuleden skulle genom en överbyggnad dragas över järnvägen. Inom kommissionen har emellertid reservationsvis (av herr Råstock) påyrkats övervägande huruvida ej en vanlig trafik-tunnel under järnvägen erbjöde en utväg för frågans lösning. På sätt framgår av motionen II: 266 har sistnämnda alternativ vunnit visst stöd inom stadsförvaltningen. Såsom departementschefen framhållit torde det ur kronans eller närmast statens järnvägars synpunkt vara utan större betydelse vilket alternativ som väljes. Också för att ej försvåra och fördröja avgörandet torde ej från riksdagens sida i frågans nuvarande läge ställning böra tagas därtill.

Uppgörelse har också kunnat nås om vissa rätt vidsträckta markområden kring *Centralstationen* liksom ock om mark för framdragning av nord-sydliga trafikleder förbi Riddarholmen. Även i denna del tillstyrker utskottet överenskommelsen.

Enligt överenskommelsen skulle kronan avhända sig Karolinska institutets intill Stadshuset belägna fastighet, varvid i stället skulle från staden förvärfvas *gamla rådhuset* och kvartermark intill kanslihuset ävensom vissa fastigheter på *Riddarholmen*. I denna del föranleder avtalet erinran endast i följande mindre detaljvseenden.

Utskottet har uppmärksammat att enligt § 40 av överenskommelsen »vid avtalets ingående förutsatts» att gamla rådhuset (mellan kanslihuset och riddarhuset) samt arkivbyggnaden, tornbyggnaden och gymnasiehuset på Riddarholmen skola »såsom kulturhistoriskt värdefulla för framtiden bibehållas».

Ganska klart är visserligen att gamla rådhuset (riksskattemästaren Gustaf Bondes under medverkan av Nicodemus Tessin d. ä. och riddarhusets arkitekt Jean de la Vallée under 1600-talet uppförda palats, sådant detsamma nu kvarstår efter sin omgestaltning till följd av en eldsvåda under 1700-talet) bör bibehållas som en byggnad av stort arkitektoniskt värde. Liknande synpunkter kunna måhända, om än i en betydligt mindre grad, anföras beträffande arkivbyggnaden och gymnasiehuset på Riddarholmen. Tornbyggnaden på Riddarholmen (mitt emot nya stadshuset och intill arkivbyggnaden) uppges hava till-

hört huvudstadens medeltida befästningsverk, något som starkt motiverar dess bevarande såsom ett historiskt monument.

Ovannämnda bestämmelse om nuvarande bebyggelsens ständiga bibehållande kan dock i en framtid komma att mer än rimligt förhindra en rationell användning av ifrågavarande fastigheter. Markkommissionen har sålunda påpekat att en förändring i läget kan uppkomma »genom eldsvådor eller förstörelse av annat slag». Men även i övrigt kunna sådana förhållanden i en framtid tänkas inträda att den i avtalet angivna förutsättningen uppenbarligen måste anses vara förfallen. Utskottet har funnit angeläget framhålla detta. Utskottet förutsätter också att, på sätt Djurgårdskommissionen framhållit, bestämmelserna i § 40 tolkas så, att i där avsedda byggnaders inre må vidtagas sådana förändringar, som må finnas nödiga och ej spolia väsentliga kulturvärden.

I anledning av förvärvet av gamla rådhuset är det emellertid önskvärt att i avtalet intages en tillförsäkran om rätt för kronan att utan särskild kostnad för upplåtelsen med en passage mellan kanslihuset och rådhuset överbygga Rådhusgränden.

Ett annat led i föreliggande markavtal är upplåtelse till staden av *Kungsträdgården* och *Humlegården* för parkändamål. Upplåtelse tiden är satt så lång som till 50 år, och gottgörelsen har bestämts till — förutom ett formellt årligt avgäldsbelopp av 100 kronor för vardera området — en engångssumma av 800,000 kronor.

Med tillfredsställelse bör visserligen fastslås att såväl Humlegården som Kungsträdgården sålunda alltjämt skulle förbli i kronans ägo. Villkoren för nyttjanderättsupplåtelsen måste dock betraktas vara för staten mindre fördelaktiga, om man tar i betraktande de båda markområdenas omfång och deras belägenhet mitt i eller alldeles intill huvudstadens centrum, samt dessutom deras karaktär av tomtmark.

Då nu med allt större skärpa såsom något självklart börjat hävdas kraven på Humlegårdens och Kungsträdgårdens bibehållande för all framtid såsom orörda parker, fridlysta från all bebyggelse, må häremot erinras att på denna punkt meningarna åtminstone tidigare — och i ett läge då bristen på byggnadsmark för statliga ändamål ej alls var så kännbar som nu — varit delade. Utåtalanden, som tidigare av tillkallade sakkunniga gjorts, kunna återopas för en motsatt uppfattning.

Vad Humlegården beträffar framförde sålunda visserligen på sin tid byggnadssakkunniga¹⁾ den förhoppningen att därvarande utomordentligt vackra och rikt utvecklade trädbestånd icke skulle behöva tas i anspråk för något statens byggnadsändamål under mänskligt att döma mycket lång tid framåt. De ansågo dock, att Humlegården borde bibehållas såsom kronan tillhörig tomtmark, varvid påvisades att norra hälften av Humlegården (den längst

¹⁾ Byggnadssakkunniga tillsattes under år 1912 för att utarbeta en allmän plan för statens byggnadsverksamhet i Stockholm samt för användningen i övrigt av statens fastigheter därstädes. De sakkunniga, byggnadsrådet I. G. Clason och riksgäldsfullmäktigen E. Kinnander, avgåvo ett omfattande slutbetänkande år 1925 (statens off. utredn. 1925: 15).

bort från Kungl. Biblioteket belägna) kunde uppdelas för bebyggelse i mindre kvarter genom utdragande av befintliga omgivande gator.

I avseende å Kungsträdgården framhöllo de sakkunniga vikten av att åtminstone norra delen därav (mot Hamngatan) bibehölles som tomtmark och att några väsentliga eller dyrbarare förändringar av anläggningarna icke verkställdes förrän i samband med uppförande av en monumentalbyggnad i dess fond. Innebörden av detta uttalande lär enligt utskottets mening ej föringas av att staden numera anser sig — mot viss särskild gatumarkersättning till kronan — behöva disponera en del av det hittillsvarande parkområdet för Arsenalsgatans samt också framdeles för Hamngatans breddning.

Det är alltså endast med tvekan som utskottet biträder förslaget om en avhändelse av förfoganderätten över dessa båda värdefulla markområden för en så lång tid som 50 år. Utskottet anser sig hava all anledning ytterligare understryka att upplåtelsen icke får anses vara prejudicerande för de båda områdenas användning och värdesättning i en kommande framtid.

Departementschefen har beträffande Kungsträdgården i § 37 av avtalet påyrkat ett tillägg om rätt för kronan till temporära markupplåtelser för serveringsändamål m. m. Även i en annan detalj anser utskottet en jämkning av avtalet på denna punkt erforderlig. I nämnda § 37 av avtalsförslaget stadgas att upplåtelsen av Kungsträdgården icke skall innebära hinder för kronan att vidtaga de »jämkningar» i bebyggelsen utmed Kungsträdgårdens västra sida, vilka må befinnas påkallade. Därvarande bebyggelse omfattar som bekant för närvarande bland annat opera-, lantmäteri- och blanchateljebyggnaderna. Även om kronan avhänder sig förfoganderätten till själva Kungsträdgården under 50 år lär detta ej behöva medföra en avsägelse av rätten att under en lika avsevärd tid på vanligt sätt för en mera modern bebyggelse tillgodogöra sig byggnadsmarken utmed Kungsträdgårdens västra sida. Någon sådan inskränkning lär ej heller vara genom avtalet avsedd. Enligt utskottets mening tarvas emellertid på denna punkt ett ytterligare förtydligande så att avtalet ej framdeles må till äventyrs kunna återopas som ett hinder för ett ändamålsenligt nyttiggörande av denna redan nu delvis bebyggda tomtmark.

Vad angår dispositionen av den ännu obebyggda delen av *Ladugårdsgärdet* har från stadens sida uttalats önskvärdheten av att i huvudstadens omedelbara närhet erhålla frilagt ett område, som kunde upplåtas för utställningar eller begagnas såsom mötesplats vid utomordentliga tillfällen m. m. Därjämte vore, enligt vad som från stadens representanter uttalats, ett bevarande av vad som återstode av denna vackra och säregna hednatur ur naturskydds- och kulturhistoriskt synpunkt av stort allmänt intresse.

I anledning härav vill utskottet erinra att *Ladugårdsgärdet* tidigare utgjort vanlig ängs- och betesmark, vilken efterhand avröjts och iordningsstälts till övningsplats för huvudstadens garnison.

Alltsedan sekelskiftet har genom olika sakkunnigutredningar, där naturskyddets intressen tillmätts en ganska avgörande betydelse, övervägts formerna för den fortsatta exploateringen av *Djurgården*. Därvid har också — och ej

minst med tanke på huvudstadens befolkning — överbägts hur man skulle kunna förebygga en olämplig exploatering av Södra Djurgården (med Skansen och Rosendal) samt de stora skogs- och lövparksområdena på Norra Djurgården mellan Djurgårdsbrunnsviken och Brunnsviken där den jämväl kronan tillhöriga men också för allmänheten upplätta Hagaparken ansluter. Det förtjänar i detta sammanhang hållas i minnet, att vid förvaltningen av all denna kronomark exploateringssynpunkterna hållits rätt strängt tillbaka medan huvudvikten lagts på huvudstadens växande behov av närbelägna parkreservat.

Vad beträffar själva det nu närmast avsedda Ladugårdsgärdesområdet har däremot vid ovannämnda utredningar dettas bebyggelse — och bebyggelse med slutet byggnadssätt — betraktats som ett fullt naturligt led i huvudstadens fortsatta utveckling och dessutom som en rätt given form för att finansiera de stora kapitalutlägg, varmed anskaffningen av nytt övningsfält och förflyttningen av de militära anläggningarna kring Gärdet väntades bli förbundna. Det må omnämnas, att sakkunniga för Djurgårdens bevarande som park i sitt år 1917 avgivna betänkande ansågo att som stadsområde skulle av Gärdet kunna enligt då gjorda beräkningar försäljas en yta av omkring 2,747,600 kvadratmeter med en nettobehållning av 137,380,000 kronor.

Den del av Gärdet som nu närmast skulle bebyggas omslutes av de enligt 1928 och 1931 års Ladugårdsgärdesavtal stadsplanelagda områdena. Att märka är att Ladugårdsgärdet och särskilt denna del om vars bebyggelse nu närmast är fråga ej tidigare i någon mera avsevärd utsträckning tagits i anspråk för andra ändamål än de militära. Utskottet underskattar icke betydelsen av att intill huvudstadens mera centrala delar hava tillgång till utrymme för friluftsmöten även med större anslutning. Även efter en fortsatt bebyggelse av denna del — en bebyggelse som först kan äga rum sedan garnisonen flyttats — skulle — på sätt av handlingarna framgår — plats för dylika möten kunna tillsvärdare beredas på annan del av Gärdet, exempelvis öster om Gärdsgatan. Också andra platser synas härför stå till förfogande.

När det gällt andra tillfälliga markbehov av olika slag har stort tillmötesgående visats från kronan, och staden har också i detta avseende intagit en stark förmånsställning i förhållande till andra kommuner inom riket. Större utställningar äro på grund av kostnaderna mera sällan återkommande evenemang. Utställningen år 1897 försiggick på Lejonslätten (vid Djursgårdsbron och Nordiska museet), utställningen år 1909 i Friesens park intill Valdemars udde (på Södra Djurgården) och utställningen år 1930 vid Djurgårdsbrunnsviken å Norra Djurgården, i samtliga fall alltså på kronomark men på annan mark än det egentliga Gärdet.

Kronan har för närvarande stora behov av tomtmark för offentliga byggnader, vilka lämpligen skulle kunna förläggas till Ladugårdsgärdet. Även bristen på tomter för bostadsändamål är stor och måste tillgodoses med tanke på huvudstadsbefolkningens behov. Överhuvud synes denna på Gärdet befintliga välbelägna och högst värdefulla tomtmark få en lämpligare användning genom en sluten bebyggelse än som ett öppet markreservat med huvudsaklig

uppgift allenast att användas för eventuella utställningar och andra tillfälliga anordningar. I den mån behov av ett dylikt mera bestående reservat för staden föreligger torde utrymme härför lämpligare böra säkras på annan plats av Gärdet. Skulle staden det oaktat hava intresse av att ett markreservat kommer till stånd torde, på sätt departementschefen angivit, det böra ankomma på staden att genom inledande av förhandlingar med Djurgårdskommissionen taga initiativ i detta spörsmål.

Med det sagda har utskottet — i anslutning också till motionerna I: 209 och II: 265 — velat ytterligare understryka vad riksdagens revisorer uttalat om önskvärdheten av att den fortsatta stadsplaneringen av Ladugårdsgärdet påskyndas. På sätt markkommissionen antytt bör självfallet härvid också beaktas statliga och kommunala behov av tomtmark. Uppmärksammas måste också att möjligheterna till själva bebyggelsen av Gärdet — men ej den föregående stadsplaneringen — har ett oskiljaktigt sammanhang med förflyttningen av de militära förband, för vilka Gärdet nu utgör övningsterräng.

I motionen I: 208 har yrkats avslag å propositionen under åberopande i huvudsak att Kungsträdgården och Humlegården bort för all framtid bevaras såsom parker åt staden, att avtalet bort säkerställa trygghet mot olämplig bebyggelse också av Skepps- och Kastellholmarna ävensom Norra Djurgården samt att trafiksvårigheterna vid Tegelbacken alltför mycket överdrivits och att i varje fall deras undanröjande ej motiverade de ofantliga kostnader som nu genom avtalet pålades staden. Gentemot detta vill utskottet endast erinra att uppgörelsen framkommit först efter långvariga diskussioner och förhandlingar, därvid kronans och stadens mot varandra stridiga intressen ingående vägt mot varandra. Att under sådana förhållanden och sedan staden numera godkänt avtalet riksdagen av omsorg om den andra parten skulle förkasta avtalet torde väl knappast kunna ifrågakomma. Utskottet är för övrigt av den uppfattningen att avtalet ingalunda kan anses för staden ofördelaktigt.

Utskottet, som alltså funnit det framlagda avtalet böra från kronans sida godtagas med de ändringar, som av departementschefen förutsatts, och med de jämkningar beträffande Rådhuset och Kungsträdgården, som av utskottet ovan angivits, får hemställa,

I. att riksdagen, med bifall till propositionen och med avslag å motionen I: 208, må bemyndiga Kungl. Maj:t att med de ändringar, som i statsrådsprotokollet den 12 april 1940 förordats, å kronans vägnar godkänna vid propositionen fogat förslag till avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad rörande vissa markfrågor m. m. i Stockholm; Kungl. Maj:t obetaget att *dels* under den i propositionen angivna förutsättningen förklara avtalet för kronan bindande, ändock att laga kraftäggande beslut av vederbörande vattendomstol beträffande de i avtalet avsedda arbetena icke föreligger, *dels* medgiva förlängning av den tid, under vilken frågan om avtalets bestånd är

svävande samt i samband med dylik förlängning företaga därav betingade ändringar i fråga om de i avtalet bestämda tillträdes- och likviddagarna m. m., *dels ock* vidtaga de smärre jämkningar i avtalet, som vid dess tillämpning kunna visa sig erforderliga och varom överenskommelse kan komma att träffas;

II. att motionerna I: 209 och II: 265 må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört;

III. att motionen II: 266 må anses besvarad med vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 31 maj 1940.

På statsutskottets vägnar:

PER GUSTAFSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Gustafsson* i Benestad, *Nilsson* i Malmö, *Johansson* i Fredrikslund, *Andersson* i Fältenborg, *Pauli*, *Andrén*, *Ström* i Lidköping, *Heiding*, *Magnusson* i Kalmar, *Sundberg*, *Bäcklund* och *Andersson* i Rixö; samt

från andra kammaren: herrar *Jansson* i Falun, *Törnkvist*, *Eriksson* i Stockholm, *Danielsson*, *Andersson* i Prästbol, *Lindberg* i Umeå, *Persson* i Tidaholm, *Staxäng*, *Hansson* i Rubbestad, *Mårtensson*, *Olsson* i Kullenbergstorp och *Eriksson* i Frägsta.

Reservationer:

1) av herr *Pauli*, som ansett, *dels* att å sid. 5 i utskottets motivering stycket, som börjar med orden »Med tillfredsställelse» och som slutar med orden »dessutom deras karaktär av tomtmark.» bort lyda: »Med tillfredsställelse — — — samt dessutom med hänsyn till deras värde såsom tomtmark.»; *dels ock* att av motiveringen i övrigt bort utgå uttalandet å sid. 5 och 6 »Då nu med allt — — — lång tid som 50 år.»;

2) av herr *Sundberg*, som ansett, att beträffande Kungsträdgården och Humlegården utskottets uttalande om markens karaktär av tomtmark bort utgå.